

Kielipoliittisen ohjelman valmistelun osana järjestetyn kuulemistilaisuuden yhteenveto

Sisällys

1. Johdanto: Kuuleminen ja tavoitteet.....	1
2. Kuulemistilaisuuden toteutus.....	2
3. Temaattinen kooste keskustelusta	3
Teemakohtaisia huomioita.....	6
Lainsäädäntö	6
Näkökulmia vähemmistökieliin yleensä	7
Palvelut.....	8
Varhaiskasvatus ja opetus	9
Tutkimus, tiedon tuotanto ja käyttö.....	10
Media.....	12
Yleisistä kielikohtaisiin huomioihin	13
4. Lopuksi	20

1. Johdanto: Kuuleminen ja tavoitteet

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on kirjattu kielipoliittinen ohjelma, joka on Suomessa ensimmäinen laatuaan. Ohjelmassa otetaan huomioon muut Suomessa puhutut kielet kuin kansalliskielet, erityisesti saamen kielet, romanikieli, karjalan kieli ja viittomakielet. Kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliryhmien osalta tunnistettuihin haasteisiin, kuten kielten elinvoimaisuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen ja kielten käyttömahdollisuuksiin.

Kuulemisen tarkoituksena oli saada sisällöllisiä näkemyksiä ja keskustelua ohjelman valmistelua varten sekä tukea oikeusministeriön asettaman kielipoliittisen ohjelman valmisteluryhmän työtä. Ryhmä on asetettu 25.2.2021, ja sen toimikausi jatkuu 31.12.2021 asti.

Kuulemistilaisuus järjestettiin 16.9.2021, ja tilaisuuteen oli kutsuttu muun muassa järjestöjen edustajia, tutkijoita ja kielten opetuksen asiantuntijoita. Teknisestä fasilitoinnista vastasi MDI Public Oy.

2. Kuulemistilaisuuden toteutus

Kuulemistilaisuuden ajankohdaksi valittiin syyskuun 16. päivä, koska eri sidosryhmiä haluttiin saada mukaan strategisen ohjelman valmisteluun ja kuulla eri ryhmien mielipiteitä jo ennen kuin ohjelmaluonnos oli valmis. Kuulemisen ajankohta herätti kommentteja, ja osa kokikin, että kuulemistilaisuuteen kutsutut olisi tullut ottaa valmistelutyöhön mukaan jo aiemmin ja että itse kuulemistilaisuuden luonteesta olisi ollut tärkeää jakaa enemmän tietoa ennakkoon osallistujien valmistautumista varten.

Tilaisuudessa kuultiin avauspuhe oikeusministeriön kansliapäälliköltä Pekka Timoselta, minkä jälkeen yksikönpäällikkö Corinna Tammenmaa ja hallitussihteeri Maria Soininen oikeusministeriöstä kertoivat kielipoliittisen ohjelman lähtökohdista ja valmistelusta.

Varsinainen osallistujien kuuleminen toteutettiin ryhmissä, jotka täydensivät keskustelunsa pohjalta kommentit sähköiselle screen.io-alustalle. Osallistujien odotuksia kartoittavan screen.io-kysymyksen vastauksissa nousi esille huoli siitä, että osallistujat eivät saa tuotua omaa mielipidettään riittävän hyvin valmistelutyön tueksi. Screen.io-alusta valittiin työstömuodoksi, jotta jokaisella osallistujalla olisi tasa-arvoinen mahdollisuus tuoda ajatuksensa ilmi ja kirjoittaa vastauksensa valmistelutyössä myöhemmin hyödynnettäväksi. Screen.io-alusta pidettiin avoimena vielä tilaisuuden jälkeen, jotta kommentteja oli mahdollista täydentää vielä seuraavan päivän ajan.

Kuulemistilaisuuteen osallistuttiin screen.io-alustalla aktiivisesti, ja tilaisuus tuottikin kielipoliittisen ohjelman valmistelun tueksi kokonaisuudessaan 315 kommenttia, joissa otettiin kantaa sekä tilaisuuden toteutukseen, ohjelman valmisteluprosessiin, että sisältöön.

Myös ryhmäjako herätti osallistujissa kysymyksiä. Ryhmäjako toteutettiin tarkoituksella siten, että kussakin ryhmässä olisi edustajia eri sidosryhmistä (mm. tutkijat, järjestöjen edustajat), jotta moninäkökulmaista keskustelua ja ajatustenvaihtoa voisi syntyä. Tilaisuuden järjestäjätahot katsoivat eri näkökulmien yhteen tuomisen rikastavan ryhmissä käytävää keskustelua ja siten edesauttavan ohjelman valmistelua.

Kuulemistilaisuudessa esitetty tavoite tehdä ylätason strateginen ohjelma herätti keskustelua. Monet kuulemistilaisuuden osallistujista kokivat ristiriidan ohjelman lausutun strategisen luonteen ja sidosryhmien ja ohjelman "loppukäyttäjien" tarpeiden välillä. Strategisuuden sijaan tarvittaisiin konkretiaa, oli yleisin viesti:

Strategiset linjaukset eivät yksinkertaisesti pysty vastaamaan kielipoliittiselle ohjelmalle asetettuihin tavoitteisiin. Jos tarkoitus on puuttua kielten elinvoimaisuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen ja kielten elinvoimaisuuteen, näin ei yksinkertaisesti pystytä tehdä millään strategisilla linjauksilla. Siihen tarvittaisiin oikeasti konkretiaa. Tilanteesta on olemassa ajankohtaista tietoa tarvittavista toimista, ja nyt tarvitaan yksinkertaisesti vain konkretiaa.

Osallistujat nostivat esiin, että jo alustuksissa olisi voitu hyödyntää myös oikeusministeriön ulkopuolisia asiantuntijapuheenvuoroja. Esille nousi myös huoli mahdollisuudesta saada

äänensä kuuluville tilaisuudessa sekä kieliryhmien toiveet saada lisää mahdollisuuksia vaikuttaa ohjelmaan.

Screen.iossa keskustellut kysymykset

Osallistujia kuultiin verkossa osoitteessa mdi.screen.io/kielistrategia. Kysymykset olivat:

- Millaisia odotuksia sinulla on tilaisuudelta? / Vilka förväntningar har du av evenemanget?
- Muita kysymyksiä tai kommentteja alustuksiin liittyen? / Övriga frågor eller kommentar till presentationer?
- Mitä ohjelmalla olisi tärkeää saavuttaa kotoperäisten kielten osalta? / Vad vill vi uppnå med detta program när det gäller autoktona språk?
- Mitkä ovat eri kieliä/kieliryhmiä yhdistäviä tekijöitä? / Vilka samverkande faktorer har olika språk/språkgrupper?
- Mitkä ovat keskeisimmät haasteet eri kielten/kieliryhmien osalta? / Vilka centrala utmaningar har olika språk/språkgrupper?
- Mitä keskeisiä tarpeita ohjelman valmistelussa olisi hyvä ottaa huomioon muiden kielten (esim. maahanmuuttajakielten) osalta? / Vilka centrala behov borde beaktas vid beredningen när det gäller andra språk (t.ex. invandrarspråk)?
- Mitkä asiat korostuvat kielten tutkimuksen näkökulmasta? / Vad är viktigt när det gäller forskning?
- Mitkä asiat korostuvat kielten opetuksen näkökulmasta? Vad är viktigt när det gäller undervisning?
- Muita kommentteja? / Övriga kommentarer?

Tähän koosteeseen olemme nostaneet keskusteluissa nousseita teemoja ja kiteyttäneet myös toisaalta kieliryhmiä yhdistäviä, toisaalta yksittäisille kielille spesifejä huolenaiheita ja näkemyksiä.

3. Temaattinen kooste keskustelusta

Linkit muuhun ohjelmatyöhön ja elvytysohjelman tarve

Kuulemistilaisuudessa nousi esille kielten pitkäjänteisen elvyttämisen tarve, resurssikysymykset ja suunnitelmallisuus etenkin karjalan kielen elvyttämistä koskevassa työssä. Toivottiin myös, että kielten elvyttämiseen haettaisiin mallia sekä meiltä että muualta, vastaavassa haastavassa tilanteessa olleista kieliryhmistä, joiden asema on saatu turvattua:

Elvytysohjelmaan mallia sieltä, missä tilanne samankaltainen: kieliyhteisö hajallaan, ei elvytettävää kieltä puhuvia perheitä (vain yksilöitä), jolloin mahdollinen lapsipuhuja voi saada tukea vain yhdeltä vanhemmalta (ja mahdollisesti isovanhemmilta) ei ikätovereilta eikä muulta yhteisöltä.

Tehokkaat elvytysmenetelmät ja käytännöt ovat tiedossa. Niistä on riittävästi onnistuneita esimerkkejä, esim. inarinsaamen elvytystoiminta Suomessa.

Ohjelman tavoitteena tulee olla, että kielet elpyvät. Että kielen vaihto enemmistökieliin saadaan pysäytettyä, ja että tämä saadaan käännettyä niin, että lapset oppivat nämä kielet äidinkielenään. Oikea elvytys on saatava käyntiin ja näiden kielten omaksuminen on oltava se tavoite. On otettava käyttöön ne keinot, joilla tiedetään, että kielet elvytetään.

Yleisesti ottaen tällä ohjelmallahan ei sinällään tehdä mitään linjauksia, mutta kun tämän on tarkoitus edistää ja ajaa kielten elpymistä ja kielten arvostuksen ja kaiken tämän tietoisuuden lisäämistä. Näkyväksi tuleminen ja vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon sekä lainvalmisteluun ja käytännön kentän toimintaan ovat tavoitteina. Saisiko näitä em. ylätason tavoitteita kiteytettyä ohjelmaan?

Ohjelmaan kohdistuu lukuisia odotuksia. Kommenteissa toivottiin konkreettisia toimia sekä resursseja. Elvytysohjelmien merkitystä kotoperäisille vähemmistökielille korostettiin.

Pitää ymmärtää, että kielen elvytys ei voi olla "harrastustoimintaa" vaan se on tutkimusperustaista työtä, johon pitää tulla kunnan resurssointi.

On lisättävä tietoisuutta ja tietoa siitä, mitä kaikkea on jo tarjolla eri vähemmistökielten opetuksesta ja käytöstä. Tarvitaan markkinointia ja selkeitä paikkoja, mistä "Matti Meikäläinen" löytää tiedon ko. kielen materiaaleista ja mahdollisuuksista oppia sitä.

Jos elvytystyötä tehdään liian pienillä resursseilla, syntyy tilanne, että työ on hidasta ja työn valmistuessa aika on jo ajanut asian ohi.

Tarkoittaako "strateginen" samaa kuin mahdoton toteuttaa ilman toimenpiteisiin suunnattavia erillisresursseja eli todennäköisesti vaikutuksiltaan nolla? Miten ohjelman suunnittelussa otetaan huomioon sen toteuttamiseen liittyvät rajoitukset?

Kommenteissa kiinnitettiin huomiota kielten asemaan ja oman äidinkielen opetukseen. Tarve kielipoliittisen ohjelman täydentämiseksi vähemmistökieliohjelmalla sekä kielipoliittisen ohjelman rajaaminen kotoperäisiin kieliin tai toisaalta tarve käsitellä eri kieliä laajemmin nousivat myös keskusteluissa esille.

Suomessa on tehty kielipoliittisia selvityksiä vähemmistökielten tarpeista ja tilanteesta, niin miksemme saa vähemmistökieliohjelmalla, jossa ne huomioidaan? Miten yhdessä voisimme tukea kaikkien kielten kielenohjaajien koulutusta kielipesiin, materiaaleiden tekoon, käännöksiin, opettajien koulutukseen, lastenohjelmiin ihan mihin vaan tarpeeseen. Vähemmistöohjelma voisi vaikka vuosittain asettaa minimitaloiteita miten ja kuinka paljon erikielisiä lastenohjelmia tulee jokaisella kielellä tuottaa vuodessa, niin, että jokainen pääsee mukaan, toisena vuotena voisimme hyödyntää toistemme osaamista koulutuksissa, varhaiskasvatuksen

materiaaleissa jne. Miniresurssit tähän jokaiselle ja kaikki muu voisi olla ihan vapaasti kilpailtavissa, julkisissa ohjelmissa. Hauskaa olisi ehkä kokeilla myös vuorovuosia: annettaisiin sama ylimääräinen resurssi 1-2 kielelle kerrallaan.

Toiveita kohdistuu sekä lainsäädäntöön, kieliä koskevaan tietoisuuteen ja asenteisiin yhteiskunnassa, sekä keinoihin turvata kielen säilyminen ja sen siirtäminen uusille sukupolville. Asennekasvatus on teemana kaikkia sektoreita ja hallinnonaloja yhdessä koskeva.

Asennekasvatuksen puute - olisi tärkeä sisällyttää jo varhaiskasvatukseen tutustuminen eri kieli- ja kulttuuriryhmiin. Tämä heijastuu myöhemmässä elämänvaiheessa monilla eri tasoilla kuten oman kielitietoisuuden lisääminen, kunnioitus eri kieliryhmiä kohtaan ja oman kieli-identiteetin vahvistaminen.

Nyky-yhteiskunnassa asenteet eri kieliä kohtaan vaihtelevat suuresti riippuen mistä kielestä on kyse mm. englantia pidetään suosittuna vaikka se ei ole Suomen valtaenemmistön kielenä. Olisi erityisen tärkeä nostaa kaikki kielet samanvertaiseen kunnioitukseen juuri pienestä pitäen toteutuvalla asennekasvatuksella.

Lapsen oikeus vähemmistökieleen on tärkeä. Perheen tulee saada halutessaan viittomakielen opetusta, vaikka perhe olisi valinnut puhekielisen kuntoutuksen ja sisäkorvaistutukset lapselle. Nyt moni perhe joutuu taistelemaan, että saa viittomakielen opetusta.

Suuren yleisön tietoisuuden parantaminen näistä kielistä, kieliryhmien tietoisuus omista oikeuksista kuntoon, lasten ja nuorten oikeus omaan kieleensä on turvattu, kielelliset ja kulttuuriset oikeudet vahvistettu, elvytysmekanismit kuntoon näille kielille.

Kielten yhdenvertainen käyttömahdollisuus, nyt on selkeästi kielten välillä eri arvoisuutta jo lähtien valtion suhtautumisesta eri kieliin. Oikeus omaan kieleen ja kielen käytön tukeminen perheille. Perheiden on voitava itse päättää perheen kielivalinnoista ja lapsen äidinkielestä.

Monia selvityksiä ja tutkimuksia on jo toteutettukin, niiden tulokset tulee saada paremmin hyödynnetyiksi ja kaikkien käyttöön, esim. saamen kielen osalta.

Kielellisten oikeuksien ja monikielisyden periaatteen toivottiin myös saavan poikkileikkaavan statuksen (esim. ihmisvaikutusten arvioissa kielelliset vaikutukset mukana):

Olisi tärkeää huomioida kielet kaikessa politiikassa ja toimenpiteissä, ei vain erillisessä kielipoliittisessa ohjelmassa. Esim. miten kielelliset oikeudet huomioidaan sote-uudistuksessa.

Teemakohtaisia huomioita

Lainsäädäntö

Kommenteissa kiinnitettiin paljon huomiota erityisesti perustuslain 17 pykälään.

**Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731, 17 §:
Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin**

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Useammassakin kommentissa nostettiin esille em. perustuslain 17 §:n 3 momentti, johon liittyen kommentoitiin mm. tarvetta selkeyttää sen soveltamista ja turvata pykälän toteutuminen myös käytännössä, ja toisaalta kommenteissa nostettiin erityisesti esille karjalan kielen asema ja ettei sitä mainita pykälässä.

Karjalan kieli nostettiin erityisen voimakkaasti esille lainsäädäntöön ja kielten lainsäädännölliseen statukseen liittyvissä kommenteissa.

Karjalan kieli sisällytettävä kielilakiin.

Karjalalla ja romanilla ei ole lakia suojanaan toisin kuin saamalla, ruotsilla ja viittomakielellä. Lainsäädäntö pitäisi saada kuntoon.

Karjalan kieli tarvitsee oman kielilain ja elvytysohjelman, jonka turvin pitkäjänteinen ja tavoitteellinen kielenelvytys voidaan käynnistää. Se tulee tehdä yhteistyössä viranomaisten ja kielen puhujayhteisön kanssa. Tätä varten olisi hyvä perustaa karjalan kielen koordinaatioryhmä.

Kielelliset oikeudet kotoperäisille vähemmistökielille kirjattava lakiin ja perustuslakiin kirjattujen kieliryhmien määrittelyn hankaluuden ratkaiseminen, sen oheen muiden kieliryhmien oikeudet ja oikeus koti- ja perintökieliinturvattava myös muille. Kulttuuriperinnön säilyttämisen näkökulmasta kotoperäisten vähemmistökielten asema tärkein.

Myös viittomakielisten oikeuksien toteutuminen käytännössä huolestutti.

Viittomakieltä omaksuvien kuulovammaisten lasten kohdalla lapsen oikeudesta viittomakieleen päättävät usein lääketieteen tai

vammaispalvelujen edustajat, joiden vallassa on, pääseekö lapsi/perhe viittomakielen pariin.

Virallisessa järjestelmällä lapsella ei näytä olevan oikeutta viittomakieleen, vaan perheet joutuvat tästä toistuvasti taistelemaan puolustaessaan lapsen oikeutta omaan kieleen.

Kommenteissa pohdittiin myös runsaasti eri kielten oikeudellista statusta: osa halusi säilyttää nykytilan ja toiset haastoivat sitä, esim.

Miksi kansalliskieliä, muita Suomessa perinteisesti puhuttuja kieliä ja maahanmuuttajien kieliä tarkastellaan ja edistetään erikseen? Miksi ei voisi olla yhtä kielipoliittista ohjelmaa, joka huomioisi kaikki kielet ja monikielisyyden elettynä ja oikeutena?

Romanikielen lautakunta on tehnyt esityksen ulkoasianministeriön Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikölle (UM/OIK-40 CRML), jossa suositellaan sopimuksen romania koskevan hyväksynnän laajentamiselle siten, että Suomi sitoutuisi soveltamaan sopimuksen III-osuutta myös romanikieleen, samoin kuin se on sitoutunut saamen kielen tukemiseen.

Kommenteissa pohdittiin myös, milloin saadaan mahdollisuus rekisteröidä väestörekisteriin enemmän kuin yksi kieli.

Näkökulmia vähemmistökieliin yleensä

Monet kielellisiin vähemmistöihin liittyvistä haasteista ovat laajasti tiedossa, mutta ne eivät nouse riittävästi yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikanteon agendalle, kuten kommentteissakin kiteytettiin:

Yhteisiä haasteita näyttäisi olevan: kielellisten oikeuksien vahvistaminen lainsäädännön keinoin, omakielisen oppimateriaalin tuotannon puute, pula natiiviopettajista ja varhaiskasvattajista, systemaattinen omakielisen opettajakoulutuksen puutteellisuus varhaiskasvatuksesta alkaen opettajakoulutukseen saakka, riittävät resurssit eri kieliryhmille, omakielisen median vahvistaminen ja omakielisen kulttuurin tukeminen. Pohdittava miten kieliryhmän kielen ja kulttuurin omistajuus sekä päätösvalta niihin taataan kaikilla elämänoilla. Tärkeää jakaa yhdessä eri kieliryhmien arkielämän kokemuksia, oikeuksien valvontaan liittyviä onnistumisia, kielenkäytön edistämistä koskevia malleja, hyödyllisiä tutkimustuloksia, kieliä koskevien hankkeiden onnistumisia, jotta saataisiin enemmän synergiaa ja joukkovoimaa käyttöön, koska monilla vähemmistökieliryhmillä ja heidän edustajillaan ei ole juurikaan taloudellista ja poliittista valtaa. Heitä ei ole kovin montaa päättäjiä ja virkamiesten joukossa.

Monet osallistujista toivoivat myös, että kieliolosuhteiden muuttuminen moninaisemmaksi huomioitaisiin paremmin:

Suomen kielimaisema on konkreettisesti muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Siksi pitäytyminen kotoperäisissä kielissä ohjelman puitteissa voi olla hankalaa. Pitäisi olla tietoisempia, miten kirjavaa kielimaisema on.

Palvelut

Palvelut yleisesti ovat luonnollisesti tärkeitä ja kun kenttä on myös monessa muutoksessa, tilanne koetaan usein haasteelliseksi, mikä ilmeni esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevista kommentteista.

Omalla kielellä saatavat palvelut tärkeitä.

Onko mahdollista saavuttaa omalla äidinkielellä palveluita esimerkiksi suomenruotsalaisella viittomakielellä. Tämä huolestuttaa erityisesti SOTE-uudistuksen yhteydessä.

Terveydenhuollon vastuuta olisi hyvä lisätä, että he eivät saa syrjiä kielellisiä oikeuksia missään vaiheessa. Kuten tulkkausjärjestelyissä potilaille (myös vuodeosastohoidon aikana) ja tiedotteiden saavutettavuus (esim. verkkosivut ja yhteydenotot) sekä vastasyntyneen lapsen vanhempien kielivalintoja (yksi- ja monikielisten lasten kielen kehityksen tukeminen. Mukaan lukien kuulovammaisten/kuulonäkövammaisten lasten kuulevat/kuulevänäkevät vanhemmat, joille tulee kertoa suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen olemassaolosta tahallisen pimittämisen sijaan.

... ikääntyneet venäjänkieliset eivät saa tarvittavia palveluita heikon suomen kielen taidon takia. Olisi tarpeellista lisätä terveydenhuollon vastuuta toteuttaa kielellisiä oikeuksia ja tarjota tulkkeja vieraskielisille potilaille, joiden kielitaso ei ole riittävä itsenäiseen asiointiin. Ongelmia ilmenee erityisesti aikojen varaamisessa terveydenhuoltoon. Nämä yhteydenottokanavat tulisi tehdä saavutettavammiksi ottamalla huomioon vieraskielisten tarpeet. Saavutettavampia voisivat olla myös terveydenhuollon tiedotteet ja potilasohjeet.

Kotoperäisten kielten arvostus ja kunnioitus tulee olla yhteiskunnallisesti hyväksyttävää, kielen osaajien oma arvostus ja halu ylläpitää on perusta kielten pysymiselle. Koskee kaikkia kotoperäisiä kieliä. Yhteiskunnan instituutioiden tulee tukea taloudellisesti kielten kehitystyötä.

Kokemuksesta tiedetään, että ikääntyneet venäjänkieliset eivät saa tarvittavia palveluita heikon suomen kielen taidon takia. Olisi tarpeellista lisätä terveydenhuollon vastuuta toteuttaa kielellisiä oikeuksia ja tarjota tulkkeja vieraskielisille potilaille, joiden kielitaso ei ole riittävä itsenäiseen asiointiin. Ongelmia ilmenee erityisesti aikojen

varaamisessa terveydenhuoltoon. On tarve tehdä nämä yhteydenottokanavat saavutettavammiksi ottamalla huomioon vieraskielisten tarpeet. Myös terveydenhuollon tiedotteet ja potilasohjeet voisivat olla saavutettavampia.

Varhaiskasvatus ja opetus

Varhaiskasvatus ja opetus ovat monessa suhteessa tärkeitä, koska ne ratkaisevat tulevaisuuden. Tarvitaan sekä opettajia, opetusta, opetusmateriaaleja ja muita oppimisen välineitä ja toimintamalleja, joissa kielet huomioidaan monipuolisesti.

Vanhemmat eivät arvosta omaa kieltään eivätkä laita kannusta opiskelemaan äidinkieltään. Vähemmistökielten oppimiseen pitäisi olla mahdollisuus koko koulupolun ajan varhaiskasvatuksesta alkaen. Kielen käytön laajentaminen opettajien ja ohjaajien koulutuksen tulisi olla kunnossa. Opettajista on puute.

Kuulovammaisten lasten perheiden kannalta oikeus omaan kieleen ja sen käyttöön tulisi olla helpommin saatavissa ja niin, että apua ja tukea saa. Oikeus omaan kieleen on viittomakielisten kannalta oleellinen. Viittomakieltä omaksuvat lapset ja sitä käyttävät perheet ovat hyvin erityinen ryhmä, koska 95 % kuulovammaisista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille. Viittomakielinen opetusympäristö edellyttää erityisiä järjestelyjä, joita muiden kielten kohdalla ei välttämättä ole. Sekä perhe, että lapset, tarvitsevat tukea erilaisissa opetusympäristöissä.

Lapset ovat tärkeä ryhmä ja jo päiväkodin tasolla tulisi päästä alkuun. Saamenkielten osalta tästä on hyviä kokemuksia. Karjalankielen osalta kerran yritettiin, mutta se ei onnistunut, Venäjän puolella on yksi kielipesä. Ja jos todella halutaan, että karjalankielinen olisi kansalaisena olemassa, pitäisi olla myös perusopetus.

Language planning / Kielen suunnittelulle / Kielen elinvoimaisena pitämiseen on löydyttävä sijansa kielenhuollollisten näkökulmien ohella.

Koulutuksen ja opetuksen kohdalla erityisenä haasteena nousi monissa puheenvuoroissa opettajapulan lisäksi myös oppimateriaali- ja kirjallisuuspuula:

Oppimateriaalipula. Saamen kielten kohdalla on nyt havaittavissa, että opettajat väsyvät ja siirtyvät muihin tehtäviin mm. oppimateriaalipulan vuoksi. Yksittäisen opettajan taakka kasvaa liian suureksi.

Kirjallisuus! Erityisesti lapset ja nuoret tarvitsevat kipeästi omakielistä tai, kieliryhmän tilanteen mukaan, kaksikielistä tai toisella kansalliskielellä tuettua kirjallisuutta. Mieluiten omannäköistä,

aihepiireiltään ja toteutukseltaan omaa identiteettiä ja kulttuuriympäristöä lähellä olevaa. Myös korkeatasoista käännöskirjallisuutta. Kuka kustantaa? Nykyisellään ei kukaan.

Vähemmistökielistä ammattilista sanastoa ja opetusmateriaalia tarvitaan ammatillisen koulutuksen käyttöön. Materiaaleja tarvitaan läpi eri kouluasteiden.

Digitaalisten materiaalien, esim. vähemmistökielisten pelien tarve lasten ja nuorten kielen oppimisen tueksi on suuri.

Tutkimus, tiedon tuotanto ja käyttö

Tutkimuksen merkityksestä ja asemasta esitettiin monia kommentteja ja osallistujat myös toivovat, että tilaisuuden alustusosuuudessa olisi ollut mukana tutkijapuheenvuoroja.

Kyse ei ole siitä, että kielten elvyttämisestä ei olisi tietoa. On olemassa onnistuneita esimerkkejä vakavasti uhanalaisten kielten elpymisestä esimerkiksi kielipesätoiminnan kautta (esim. inarinsaame).

Vähemmistökielten osaamiskeskus, eli entinen Kotus, mutta vähän laajemmalla pohjalla, kotimaiset kielet ja sen lisäksi suuret maahanmuuttajakielet ja tutkimusta ja selkokielistä tietoa eri vähemmistökielten tutkimuksista takaisin kielten puhujille, ehkä myös tätä työtä voitaisiin koordinoita sieltä enemmän merkityksellisen osallistumisen ja osallistamisen suuntaan, nyt tuntuu vähän orvolta, olisi kiva jakaa kokemuksia myös muiden kanssa ja, toisaalta myös se että tieto olisi helposti saatavilla yhdestä paikasta.

Kielikeskusten perustaminen vähemmistökielille kieliä ylläpitävinä yksiköinä + kielenhuollon keskittäminen niihin.

Vähemmistökielten tutkimus ja leksikografinen työ vakiinnutettava, samoin kielenhuolto.

Kieliteknologia avuksi vähemmistökielten kirjallisessa ilmaisussa: vähemmistökielisen kieliteknologian jalkauttaminen osaksi yliopistotyötä.

Karjala: institutionaalinen raami, jossa kieltä tutkitaan, kehitetään ja edistetään systemaattisesti. Tässä ollaan hyvällä alulla nyt kun Itä-Suomen yliopisto on saanut vastuulle elvytystehtävän. Elvytys on kielitieteilijöiden ammattimaisissa käsissä, keskeistä on kielen elvyttäminen, ei identiteettipolitiikka eikä riitely rahoista. Tuloksia tästä työstä saamme jo nähdä, koulutustarjonta on lisääntynyt ja

opiskelijoiden määrä kasvaa. Tämä raami on kyettävä vakiinnuttamaan, vasta sitten voidaan puhua elvytysohjelmasta.

Karjalan kieli ei enää kuulu Kotuksen toimialaan vaan vastuu on siirtynyt Itä-Suomen yliopistolle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi joulukuussa 2019 karjalan kielen elvytyksen Itä-Suomen yliopiston vastuulle.

-- on hyvä, että karjalan kielen elvytys on nyt Itä-Suomen yliopiston vastuulla

Osa romanikielen tutkimus- ja koulutusvastuusta on sijoitettava yliopistoihin alueellisuusnäkökulmat huomioon ottaen; – –

Kotuksen pitäisi ottaa vastuuta kotoperäisten kielten kielten, ei vain valtakielten tukemisesta. Mm. julkaisuista.

Kuulemistilaisuudessa nostettiin myös esiin saada kieliryhmiä koskeva tutkimusaineisto paremmin kieliryhmän käyttöön. Esimerkiksi selkokielistä aineistoa tarvittaisiin enemmän.

Tutkimustuloksista ei saada kohderyhmille tietoa tai ne ihmiset, joita tutkimus koskee eivät hyödy tutkimuksista, koska teksti on niin haastavaa.

Vähemmistökielten tutkimus on aika lailla siiloutunut, vaikka kysymykset ja etenkin ratkaisut voisivat olla yhteisiä. Tutkimustieto voi jäädä vain akateemisen yhteisön käyttöön tai tietoon.

Suomessa tehdään hyvää kielentutkimusta tutkimusrahoitus perustuu tutkimusansioihin; annetaan todella vähän painoarvoa yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle; on vaikeaa tehdä yhteiskunnallisesti vaikuttavaa työtä; tutkimusresurssien mahdollistaminen tärkeää, kielen kehitystä ei voi ylläpitää projektiluontoisesti

Romanikielen kannalta, mutta luullakseni voisi yleistää sen että tarvitsisimme paljon enemmän toiminnallisia tutkimuksia, jossa tutkittavan kieliyhteisön osallistujat hyötyisivät sekä tutkimusmetodien tekniikan yms. tietotaidosta, että saisivat konkreettisia välineitä / materiaaleja/ tietotaitoa omaan käyttöön, tutkijat palaisivat maanpinnalle, ainakin selkokielen viestinnän osalta, tulosten julkistaminen kaikkien kielten yhteisellä foorumilla hyödyttäisivät muita kieliryhmiä ja kaikkia muitakin, jotka eivät niin muuten ehkä kieliasioista niin piittäisikään, puhumattakaan että eritasoiset kielentaitajat hyötyisivät merkityksellistä osallistumisestaan ja uskon että siitä seuraisi kaikkia muitakin mukavia hyötyjä, uusia innokkaita opiskelijoita ja tutkijoita.

Kielten säilymisen tukemisesta ja elvytystyöstä on olemassa runsaasti tutkimustietoa ja osaamista myös Suomessa. Tämä osaaminen olisi hyvä saada ohjelman valmistelussa käyttöön esim. palkkaamalla valmisteluryhmän tueksi aihealueen tutkija.

Tutkimuksen rajoittuminen pelkästään hankkeisiin/projekteihin estää pitkäjänteisemmän työn toteuttamisen, jota selvästi sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden. Jää päättäjätahon yksittäisten henkilöiden perehtyneisyyden varaan miten tutkimusta työssään oikeasti hyödyntää. Tutkijoiden mukaan ottaminen selkeämmin olisi tarpeen.

Keskustelussa nostettiin esiin tarve yhteiselle keskustelufoorumille/foorumeille vuorovaikutuskanavana eri kieliryhmien välille sekä erityisesti kielten tutkimuksen näkökulmasta.

Tarvitaan laajapohjainen keskustelufoorumi, joka tukee Kotuksen toimintaa. Kotus ei ehdi ilmeisesti seurata, mitä eri kielten keskuudessa tapahtuu.

Karjalan kielelle tarvitaan yhteistyöfoorumi, jotta saadaan eri karjalan kielten käyttäjät hyvään yhteistyöhön keskenään. Kieliryhmän sisällä on päästävä yhdenvertaiseen asemaan keskenään.

Tarvitaan yhteinen foorumi jossa keskustellaan yhteisistä asioita. Voidaan tuoda yhteisiä asioita ja kokemuksia esille.

Kielipesät käyttöön uudelleen? Onko kokemukset näistä koottu riittävästi yhteen. Saamenkielen kielipesistä hyvät tutkimukset ja sitä voisi hyödyntää muuallakin. Varhaiskasvatuksesta eteenpäin niin, että jatkuu koko koulu ajan. Pienillekin oppilasmäärille.

Romanikielen kannalta – – tulosten julkistaminen kaikkien kielten yhteisellä foorumilla hyödyttäisivät muita kieliryhmiä ja kaikkia muitakin, jotka eivät niin muuten ehkä kieliasioista niin piittäisikään – –

Eri kielillä on olemassa jo runsaasti materiaalia ja olisiko niistä hyötyä toisilleen. Olisi hyvä tietää mitä on jo tehty eri kieliryhmien parissa.

Samat puutteet ja ongelmat. Pieniä saarekkeita eri puolilla Suomea ja kieliryhmien pienuus ja hajallaan oleminen. Miten saataisiin yhteys ja yhtenäisyys. Paljon hyvää pohjamateriaalia on saatavana mutta ne pitäisi nyt saada käyttöön esim. digitekniikkaa käyttöön.

Media

Kommenteissa todettiin, että media on tärkeä vähemmistöön kuuluville kielille. Ohjelmat palvelevat kieliryhmiä, mutta ohjelmatarjonta vähemmistöön kuuluvilla kielillä tai kieliryhmistä edistää myös tietoisuutta Suomen eri kieliryhmistä:

Yleisradio ei huomioi riittävästi karjalan tai romanin kieliä.

... mediatuki ei toimi nykyisellään, kun sitä ei voi hakea. Kriteerit eivät vastaa todellisuutta.

Ruotsissa tuotetaan mediassa keskusteluohjelmia, joissa edustajia eri kulttuureista. Erityisesti karjala ja romani tarvitsisivat julkista tunnustamista ja erityisesti näkyvyyttä.

Vähemmistöjen välistä yhteistyötä ja keskusteluohjelmien tuotantoa televisiossa ja julkisuudessa tulee lisätä.

Yleisistä kielikohtaisiin huomioihin

Kuulemisessa nousi esille monia uhattuna olevia vähemmistökieliä yhdistäviä tekijöitä, mm. se, että kieliryhmien edustajat asuvat kaikkialla Suomessa, kielen puhujat asuvat hajallaan ja kielen siirtyminen seuraaville sukupolville on uhattuna. Kuulemiseen osallistuneet tahot myös kokivat, että kieliyhteisöillä ei ole riittävästi resursseja käytännön toimien toteuttamiseksi tai että kieliä edistetään lyhyillä hankkeilla, kun muutoksen aikaansaamiseksi tarvittaisiin pitkäjänteisyyttä ja pysyvyyttä.

Yksi ongelma on se, että toimintaan joudutaan hakemaan joka vuosi rahoitusta. Tämä ei ole järkevää, onhan kysymys oikeudesta omaan kieleen. Jatkuva rahoitus vähemmistökielille, kysymys ei ole siitä, että rahaa ei löytyisi, koska nämä toimet eivät vaadi miljardeja.

Alla initiativ sker på projektbasis och mängder resurser går till ansökan av finansiering och rapportering. Den konstanta osäkerheten försvårar långsiktig planering och gör det ännu svårare att rekrytera kunniga personer (som det från början råder enorm brist på)

Tästä lyhytjänteisestä, erillisrahoitetun hankekulttuurin maailmasta seurasi osallistujien mukaan myös kielteistä kilpailua ja yhteisten intressien etsimisen vähäisyyttä:

Istället för att utveckla forum där minoritetsspråksrepresentanter kunde komma samman och stödja varandra tvingas små språk vanligen tävla med varandra om resurser, t.ex. öronmärkt belopp för läromedelsproduktion (vähälevikkinen opetusaineisto)

Kuulemistilaisuudessa myös muistutettiin kielellisen monimuotoisuuden rikkaudesta ja itseisarvosta ylipäänsä. Samoin muistutettiin, että kielelliset oikeudet ovat keskeinen osa ihmisoikeuksia ja lisäksi myös rikkaus elinkeinoelämän ja yhteiskunnan kannalta:

Ihminen joka saa opetella äidinkieltään (joskus jopa ensimmäistä kertaa elämässään oppia lukemaan ja kirjoittamaan sillä), on myös valmiimpi opettelemaan uuden kotimaan kieliä. koska valmiudet oppimiseen ovat osa kielenopetusta. Ja kunnioitus toisen ihmisarvoa ja identiteettiä kohtaan auttaa yleensä aina ja kaikessa. Työperäisen maahanmuuton perään huudellaan, mutta miksei panosteta täällä jo asuvien ihmisten kielitaitoon ja koulutukseen ja työllistymiseen? tarvitsemme tulevaisuudessa myös eri kielisten palveluiden tarjoajien joukkoon luonnostaan omakielisiä /monikielisiä osajia, tulkkien sijaan. Siksi myös maahanmuuttajien omankielen osaamista tulee vahvistaa ja siihen resursoida

Vaikka keskusteluissa on tunnistettavissa selvästi yhdistäviä haasteita ja tarpeita, kukin kieli on myös ainutlaatuinen ja ainutlaatuisessa tilanteessa. Tästä syystä myös kommentteista olemme poimineet kielikohtaisia havaintoja ja näkemyksiä, alla joitakin nostoja kieliryhmittäin, kielet aakkosjärjestyksessä. Kaikki kuulemistilaisuudessa esitetyt kommentit toimivat kielipoliittisen ohjelman valmistelun tausta-aineistona.

Finlandssvenskt teckenspråk:

Kontakt mellan generationer saknas då ingen dövskola finns så språkgruppen måste hitta andra lösningar där olika åldersgrupper kan träffas.

CODA barn (hörande barn till döva föräldrar) rättigheter att kunna lära sig sitt modersmål uppfylls inte, det varierar starkt i olika kommuner. Sedan saknas det resurser i form av undervisningsmaterial och lärare.

Hemspråk/modersmålundervisning till barn och föräldrar såsom tecken som stöd eller teckenspråk varierar också i olika kommuner, en del familjer får inte detta. (gäller barn som är döva/hörselnedsättning). De lärs ibland av finskspråkiga lärare, eller med tecken från det finska teckenspråket. Finns inte "standard" i landet eller vilja för olika lösningar som skulle underlätta att fler finsv döva/teckenspråkiga kan lära grunderna eller ha hemspråkundervisning.

Hörselcentraler/hörselhab har varierande attityd, nedprioriterar teckenspråk.

Ingen kontinuerlig lösning på tolkbristen, behövs undervisning i finlandssvenskt teckenspråk i tolkutbildningarna oxå.

Teckenspråkslagen (359/2015) sätts undan för förmån av andra lagar, tex modersmålundervisning för barn i småbarnspedagogiken (dvs daghemsålder) genomförs inte på teckenspråk i bland annat Helsingfors stad för att det står inte i deras lag/förordning.

Tjänstemän inom olika områden hänvisar till sina egna lagar och då fungerar inte teckenspråkslagen och inte heller Barnkonventionen eller Konventionen för personer med funktionsnedsättning där det också uttryckligen står att barn ska få ha rätt att använda/lära sig sitt språk.

Karjala:

Nyt perustuslaissa (11.6.1999/731, 17§) on mainittu kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Lisäksi mainitaan, että "Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan". Viittomakieli tuodaan myös esille. Karjalan kieli katsotaan oletettavasti kuuluvan tuohon ryhmään "muut ryhmät", mutta kotoperäisenä kielenä se ansaitsisi tulla kirjoitetuksi auki.

Karjalan kielen osalta ohjelmassa täytyy olla yksiselitteisen selkeät ja konkreettiset linjaukset siitä, että karjalakielisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin turvataan saamelaisten ja romanien ohella perustuslain 17 pykälän kolmannessa momentissa, että tämän lisäksi säädetään erillinen karjalan kielilaki, jossa oikeudet ja valtion velvollisuudet määritellään tarkemmin, että karjalan kielen ja karjalaisen kulttuurin elvytykselle asetetaan institutionaaliset raamit ja turvataan jatkuva ja riittävä rahoitus, ja että lakiin Yleisradio Oy:stä kirjataan velvoite tuottaa monipuolista sisältöä myös karjalan kielellä. Karjalan kielen opetukselle on taattava katkeamaton ketju varhaiskasvatuksesta aina toiselle asteelle siten, että karjalaislapset saavat oman kielen opetusta kiinteänä osana koulujärjestelmää. Edellä mainitut toimet eivät korjaa tilannetta kokonaan, mutta ovat absoluuttinen minimi, miltä pohjalta mitään kestävämpää toimintaa on mahdollista edes alkaa suunnittelemaan.

Karjalan kielen elvytysohjelmassa otettava huomioon: kaikki kolme karjalan kieltä ovat Suomessa erittäin uhanalaisia (ts. lapsipuhujia ei juuri ole). Tässä vaiheessa siis turha puhua kielipesistä/varhaiskasvatuksesta. Kouluikäisiä jotakin karjalaa taitavia vain muutama. Etäopetus ainoa mahdollinen.

Karjalan murteet puuttuvat tai ovat pieninä saarekkeina Suomessa, mikä on ongelmallista. Romanikielten puolella on elvytysohjelma menossa ja sieltä voi olla tulossa hyviä ehdotuksia. Käytännön toteutuksessa jäädään usein laahaamaan tai kokonaan toteutumatta. Konkreettisia toimenpiteitä odotetaan.

Karjalan kielen tilanteeseen olisi olemassa periaatteessa helppoja ratkaisuja tai ainakin alkusysäyksiä, mutta kaikki kaatuu puutteelliseen rahoitukseen ja siihen, että toiminnan tukea ei ole takaamassa laillista asemaa ja sen tuomaa turvaa. Se tarvitaan, antakaa karjalankielisille mahdollisuus.

Karjalan kieli on hallinnollinen käsite. Käytännössä Suomessa puhuttu karjala jakaantuu kolmeen kielimuotoon tai kieleen, eli tarvitaan kolme kirjakieltä. Näistä vienankarjala ja livvinkarjala on toteutettu Petroskoissa. Karjalan kieliruadajat on käynnistänyt varsinaiskarjalan (UEF: eteläkarjala) kirjakielen toteutuksen, ja tätä työtä jatkavat todennäköisesti Karjalan kielet ry (kielioppityö) ja Itä-Suomen yliopisto (sanastotyö). Pitäjäseuran tavoitteena on kielimuotojen tasa-arvoinen kohtelu. Toistaiseksi Suomessa laajalti puhuttu varsinaiskarjala on selvästi takamatkalla livviin ja venaan nähden. Varsinaiskarjalan kirjakieli tekee mahdolliseksi kielen opiskelun vieraan kielen tapaan ja sen opettamisen koulussa. Kirjakielen toteutus on rahoitettava valtion budjetista. (Suojärven Pitäjäseuran Karjalan kieliruadajien ehdotus)

Institutionaalisten raamien luomiseen karjalalle olisi hyvä ottaa mukaan intressiryhmien ulkopuolisia kielen elvyttämisen asiantuntijoita. Ehdotan, kuten olemme aikaisemminkin ehdottaneet, että opetus- ja kulttuuriministeriö asettaisi ylipäänsä kielen elvyttämisen spesialisteista koostuvan asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä olisi tarkastella karjalan kieltä Suomessa globaalista kielen elvyttämisen näkökulmasta ja tehdä esitys tiekartaksi, joka esittelee vaihtoehtoja konkreettiseksi etenemiseksi, jotta mm. eri karjalan kielimuotoja puhuvien ja eri puolilla Suomea asuvien koululaisten oikeus oppia karjalaa toteutuisi tasavertaisesti.

Karjalankielen osalta on sanottava, että olen oppinut sen lapsena äidinkielenä, sen jälkeen yrittänyt unohtaa ja sen jälkeen erikoistunut kieleen. Ihmisoikeuksien julistuksessa sanotaan, että kaikilla on oikeus kieleensä. Karjalankielen osalta Suomessa on käynyt niin, että Tarton rauhan aikaan päätettiin karjalankielen kohtalosta. Kirjattiin, että karjala on rahvaan kieli. Suomessa karjalankieli mainitaan ensimmäisen kerran 2009, jolloin todettiin, että kielen osalta sovelletaan raportointia EN:n vähemmistökielenä. Venäjänkarjalan puolella olen seurannut tilannetta myös. Tilanne pahenee, kun vähemmistö pienenee. Yleensä elvytysprojektit ovat epäonnistuneet. Yrittää kuitenkin kannattaa.

Koltansaame:

Lapsen oikeus omakieliseen opetukseen ei toteudu koltansaamen kielen osalta. Kielityöhön, kuten kielenhuolto, oppimateriaalien laatiminen ja sanastotyö tarvitaan lisää resursseja. Olemassa olevat oppimateriaalit eivät ole ajantasaisia, eivätkä vastaa nykyistä opetussuunnitelmaa. Saamelaisen kulttuurin mukainen opetussuunnitelma on laadittava, se on tulevaisuudessa tärkeä osa saamenkielistä opetusta. Tässä on otettava huomioon myös kulttuurilliset erityispiirteet eri saamen kieliryhmien välillä.

Koltansaamenkielisten eri alojen ammattilaisten kouluttamiseen tarvitaan resursseja. Koltansaamen kielen käyttöareenoita on lisättävä, jotta kieli säilyy elinvoimaisena

Romani:

Suomen tulee laajentaa ja selkeyttää alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan ratifiointia romanikielen osalta koskemaan sen III osan - vähemmistökielten käytön edistämiseen julkisessa elämässä tähtääviä artikloita ja toimeenpanemaan niistä annettujen sitoumusten mukaisia toimenpiteitä.

Romanikielen uhanalaisuus, joka on ollut tiedossa jo 30 vuotta. Hatara lainsäädäntö ei riitä, tarvitaan romanikielen turvaksi laki ja opetuksen ja julkisen näkyvyyden toimeenpano resurssit.

Romanikielen osalta, kehittäminen on yhteiskunnallisessa pysähdyksessä 1990-luvulta saakka ja nyt romanikieli on vakavasti uhanalainen ja kuolemassa. Elvytys ja romanikieltä koskevan lainsäädännön toimeenpanon resursointi ja ohjeistuksen selkeyttäminen on tarpeen. Romanikielen näkyvyyden ja käyttötarpeen tunnistaminen myös julkisuudessa kuten televisiossa on merkittävä motivaatio romanilasten vanhemmille.

Romanikielen elvyttäminen puhutuksi kieleksi edellyttää sen käyttöalueiden laajentamista yhteiskunnan kaikilla alueilla: koulutuksen, julkisten palvelujen, YLE:n tiedotus- ja ohjelma tuotannon kautta, kulttuuri- ja kirjallisuus palvelujen saatavuudessa ja Suomen kielipoliittisten kehittämistavoitteiden piirissä joita tulee laajentaa koskemaan myös romanikielen kehittämistä – tämä edellyttää romanikielen turvaksi laadittua lakia ja resursseja.

Romanikielen kirjallisuuden määrää tulee kasvattaa, romanikielisen kirjallisuuden kääntämistä ns. laajemmin puhutuista kielistä tulee aloittaa erityisesti lukio ja yliopisto opiskelijoiden käyttöön Valtion tulee tukea radion ja television romanikielistä ohjelmatarjontaa, televisioon tulee saada romanikielinen uutislähetys, ja lasten/nuorten ohjelmistoa, romanikielistä käännösohjelmistoa, romanien historiaa ja kulttuuria käsitteleviä dokumenttiohjelmaa.

Yleisadion tulee kuulla romaniväestöä ohjelmatarjonnan suunnittelussa sekä eduskunnalle vuosittain jätettävän selonteon yhteydessä.

Valtion varoin tulee perustaa romanien kulttuurikeskus ja romanimuseo, jossa on romanien historiaan ja kulttuuriin sekä taiteeseen liittyviä esineistöä, valokuvia ja käsikirjoituksia. Esineiden nimet ja selitteet tulee kirjoittaa romanikielellä.

Romanimusiikin tarjontaa ja harrastusmahdollisuuksia tulee lisätä erityisesti eri kouluasteilla ja kuntien nuorisotoimissa.

Romanikielen perusopetusta tulee laajentaa niin, että kaikilla romanioppilaille on mahdollisuus osallistua siihen ryhmäkoosta riippumatta - kuntien tulee aktiivisesti tiedottaa tästä mahdollisuudesta.

Lain mahdollistama kielen lukio-opetus tulee käynnistää riittävän laajana ja taata mahdollisuus kirjoittaa romanikieli osana ylioppilastutkintoa – ylioppilastutkinnon äidinkielen kirjoitusoikeutta ajatellen tulee tuottaa romanikielistä käännöskirjallisuutta riittävässä määrin.

Romanikielen opettajien koulutus on saatava toimivaksi ja romanitaustaisten opiskelijoiden osallistumista tuettava etäopiskelun kautta pysyväksi opiskelumalliksi yliopistotasoisena, romanikielen oppimateriaalit on tuotettava kaikille luokka-asteille

Saame:

Saamen kielen osalta tarvitaan enemmän erilaisia konkreettisia kielen elvytystoimia.

Olisi tärkeää saada konkreettisia resursseja Saamen kielten elvytysohjelman toimenpiteiden toteutumiseen. Yli 10 vuotta on jo ollut selvää, mitä pitäisi tehdä, mutta monet toimenpiteistä ovat edelleen toteutumatta. Toki uusiakin tarpeita on tullut, mutta olisi hyvä palata elvytysohjelmaan.

Saamen kieliohjelma on laadittu; kuka vastaa sen toteutuksesta ja miten työtä tulisi koordinoita? Kielenelvytystoimet ovat siellä selkeästi kirjattuina.

Saamelaiskäräjät pystyy tuottamaan jonkin verran lasten ja nuorten kirjallisuutta eri saamen kielillä, mutta muilla on autiota. Kuka ottaa vastuun vähälevikkisen mutta monikielisen ja kulttuurisesti rikkaan kirjallisuuden tuottamisesta erityisesti lapsille ja nuorille?

Kaikki kolme Suomessa puhuttua saamenkieltä tulee huomioida saamenkielistä puhuttaessa. Kun puhutaan kaikkien kielten huomioimisesta, olisi hyvä osoittaa se myös konkreettisesti esimerkiksi tervehtiessä tai tervetuloivotuksessa käyttämällä kolmea Suomessa puhuttua saamenkieltä.

Venäjä:

Äidinkielen opetus kouluissa on tärkeä edellytys uuden kielen oppimiseen. Ilman vahvaa äidinkieltä on vaikea omaksua uuden vieraan kielen rakennetta. Oma identiteetti pohjautuu äidinkieleen,

kulttuuriin ja kirjallisuuteen. Vahva identiteetti on jokaisen ja koko yhteiskunnan etu. Kaikissa kunnissa ei kuitenkaan järjestetä venäjän kielen opetusta, vaikka venäjä ei ole harvinainen kieli ja Kotkassa on todella iso määrä venäjänkielisiä maahanmuuttajia, silti venäjän kieltä koulussa ei tarjotaan. Näin mahdollisuus oppia venäjää äidinkielenä eri kunnissa ei ole yhdenvertainen.

Palautteiden perusteella, joita on saatu pienemmällä paikkakunnilla asuvilta venäjänkielisiltä vanhemmilta, venäjän kielen opetusta ei järjestetä, jos vanhemmilta ei tule anomusta sen järjestämiseksi ja jos ei löydy tarvittavaa osallistujamäärää. Vanhemmille tästä mahdollisuudesta ei ilmoiteta, vaan ilmeisesti oletetaan, että vieraskieliset vanhemmat, jotka tulivat eri yhteiskunnasta, ovat tietoisia lapsien kielioikeuksista ja kunnan koulutusjärjestelmästä. Usein vanhemmat eivät ole tietoisia näistä asioista, vaikka oma suomen kielen taito olisi hyväkin.

Oman kielen opetuksesta ei pitäisi joutua maksamaan, mutta ilman äidinkielen opetusta jääneet lapset joutuvat oppimaan tai ylläpitämään kieltä omakielisissä harrastuksissa, jotka harvoin ovat maksuttomia.

Viittomakieli:

Ei ole riittävän paljon viittomakielen opettajia eikä perheille myönnetä riittävää tuntimäärää opetusta.

Viittomakieliset lapset tarvitsevat vertaistuellista mahdollisuutta keskustella viittomakielellä koulussa.

Asenteissa ongelmana ja isompana haasteena on tiedon puute. Käyn edelleen jatkuvia keskusteluja ammattilaisten kanssa viittomakieltä omaksuvan lapsen tarpeista ja kielellisen kuntoutuksen tarpeista, joissa ammattilaiset ovat ihmeissään, eivätkä ole tulleet edes ajatelleeksi asioita. Se on tiedon puutetta. Viittomakielten puolella on paljon virheellistä tietoa ja käsitystä viittomakielen tärkeydestä lapselle. Lasta istutetaan kuulevien luokassa ilman tulkkia ja tiedetään, että hän ei voi mitenkään oppia muiden tahdissa, mutta silti niin toimitaan. Ohjelman suurin haaste on tiedon puute ja ohjelman suurin tehtävä on tiedon levittäminen.

Tiedon puute konkretisoituu kuuleville lapsille syntyvän kuulovammaisen lapsen kohdalla, joka joutuu odottamaan vuoden ikään ennen kuin kielestä otetaan kiinni. Räikein oikeuksien loukkaus on tämä pienten lasten tilanne. Sisäkorvaistute leikataan vasta noin vuoden iässä, mutta vanhemmille ei tarjota viittomakielen opetusta, eikä heillä sen tähden ole mitään käsitystä, miten heidän täytyy olla kuuron lapsen kanssa vuorovaikutuksessa. Ja sitten vuoden jälkeen aloitetaan kuntoutus ja kielen kehitys voi viivästyä merkittävästi. Kun vanhemmat saavat ohjausta viittomakielestä alusta asti, hän on aivan

eri asemassa siinä kohtaa, kun hän alkaa apuvälineiden avulla kuulemaan. Kriittisiä kehitysvaiheita ei silloin ole menetetty, kun taas sellaisten lasten kohdalla, joiden vanhemmat eivät saa ohjausta, näitä vaiheita menetetään.

Kielen uhanalaiseksi asettamisella voi olla myös kääntöpuoli: jos tarkoitus on edistää kielen käyttöä esim. lasten ja vanhempien välillä, niin "uhanalaisuuden leima" ei välttämättä myötävaikuta tähän. Esimerkiksi viittomakielten puolella, jossa lasten ja vanhempien käyttämä kielikanava on usein eri, viittomakielten status uhanalaisina kielenä voi pahimmillaan myös vaikuttaa negatiivisesti vanhempien haluun alkaa käyttää viittomakieltä lapsen kanssa.

Viittomakieliset kielenkäyttäjryhmänä on hyvin laaja kirjo, että on tärkeä muistaa tukea kaikkia kielenkäyttäjiä kuulosta ja näöstä riippumatta.

4. Lopuksi

Kuulemistilaisuuden herättämä kiinnostus, osallistujamäärä ja esitettyjen kommenttien runsaus osoittavat, että kielipoliittisen ohjelman toteutus herättää kiinnostusta sidosryhmien kentällä. Oikeusministeriö on ottanut välittömästi tilaisuuden jälkeen kuulemistilaisuuden kommenttimassan käyttöön kokonaisuudessaan. Valmistelutyössä on huomioitu kuulemisessa esiintuodut kommentit ja ohjelmavalmistelua on jatkettu tämän pohjalta.